

Sluttrapport

Kompetansehevende tiltak for lindrende behandling og omsorg ved livets slutt på Fosen

Gjennomføring av prosjektoppgaver i 2017. Evaluering av prosjektets måloppnåelse.

Bakgrunn for prosjektet

Palliativ omsorg i Fosen - kommunene er faglig forankret i Nasjonalt handlingsprogram med retningslinjer for palliasjon i kreftomsorgen. Praksisen i kommunene har vært noe forskjellig innenfor forskjellige omsorgstjenester. I alle seks Fosen - kommunene finnes det kompetanse som er nødvendig for god palliativ omsorg, men bruken av denne kompetansen har ikke vært tilstrekkelig strukturert. Ørland har et tverrfaglig team for å planlegge pleie for palliative pasienter, i Åfjord finnes det team lindrende behandling med fagutvikling som fokusområde. Roan, Bjugn, Leksvik og Rissa kommuner har ikke noen ressursgruppe for palliative pasienter.

Prosjektet ble utviklet i regi av Fosen Helse Interkommunalt Selskap (IKS) som er Fosen regionens vedtatte utviklingsaktør og samarbeidsorganisasjon.

I en spørreunde hos fagsykepleiere og fagledere i Fosen – kommunene ble det påvist behov for felles retningslinjer innen lindrende behandling og omsorg ved livets slutt, som kunne brukes i hjemmesykepleien, på sykehjem eller ved Distrikt Medisinske Senter (Fosen DMS). Dette ville gjøre en overgang fra hjem til institusjon eller motsatt, tryggere for pasient, pårørende og helsepersonalet. De fleste pasienter i livets slutfase ønsker å dø hjemme, men de er ofte bekymret for at de ikke får like god oppfølging og symptomlindring hjemme som på en institusjon. Helsepersonell ga uttrykk for utrygghet ved nærliggende dødsfall og usikkerhet i møte med pårørende til alvorlig syke pasienter. Det er et felles synspunkt at symptomlindring kunne være bedre planlagt og gjennomført.

Det ble påvist interesse og engasjement i fagfelt lindrende behandling hos helsepersonalet og et ønske om kompetansehevende tiltak. For å kartlegge i hvilket område var behovet for kompetanseøkning størst ble det gjennomført en spørreundersøkelse i alle seks deltakerkommuner. (se spørreskjema, vedlegg 2)

Hovedmål med prosjektet

Øke kompetansen til helsepersonalet opp mot symptomlindring, omsorg og kommunikasjon for å trygge den palliative pasienten i den terminale fasen.

Delmål 1: Kompetanseløft i lindrende behandling for leger, sykepleiere og hjelpepleiere/omsorgsarbeidere i seks Fosen - kommunene organisert som tre undervisningsområder:

- Lindrende medisin og behandling
- Omsorg og pleie
- Kommunikasjon

Delmål 2: Felles retningslinjer i form av prosedyrer for lindrende behandling og omsorg ved livets slutt i seks Fosen kommuner.

Målgruppe

Helsepersonell som er ansatt i de seks Fosen - kommunene: leger, sykepleiere, vernepleiere omsorgsarbeidere, fysio - og ergoterapeuter.

Indirekte målgruppe: Pasienter som har behov for lindrende behandling og oppfølging ved livets slutt, samt deres pårørende.

Ønsket resultatmål og tiltakenes effekt på kvalitetsutvikling i lindrende behandling

- Bedre kunnskap om lindrende behandling, lindrende omsorg og pasientens og pårørendes behov i livets slutfase i alle seks Fosen - kommunene.
- Felles retningslinjer for symptomlindring og omsorg ved livets slutt samt kommunikasjon mellom pasient og pårørende, fastlege og helsepersonell implementeres i hjemmetjenesten og sykeheimene i alle seks deltaker kommuner samt DMS, som en naturlig del av oppfølging av den terminale pasienten.
- Kvalitetsutvikling i lindrende behandling og omsorg gjennom kunnskapsbasert praksis.
- Bedre kommunikasjon mellom helsepersonell og pasient/pårørende og bedre kunnskap om pasientens/pårørendes behov gjennom undervisning og prosedyrer.
- Bedre tverrfaglig informasjonsflyt og kommunikasjon.
- Ansatte skal føle eierforhold til nye retningslinjer gjennom deltakelse i prosjektarbeid og gjentakende informasjon om alt det nye.
- Ressursgrupper i kommuner skal etter prosjektslutt jobbe selvstendig med fokus på de målområdene som er vektlagt i prosjektperioden. Direkte pasientkontakt, planlegging, samt rådgiving og internundervisning vil være sentrale oppgaver.
- Interkommunalt internettbasert fagnettverk av ressurspersoner i lindrende behandling.
- God erfaring med interkommunalt tverrfaglig arbeid.

Forankring av prosjektet

Politisk forankring

- Kreftstrategi 2013-17
- Pasientrettighetsloven
- Samhandlingsreformen

Administrativ forankring

Prosjekt er forankret i Fosen Helse IKS eierkommunene gjennom styrevedtak, sak 5/14 i møte 18. 02. 2014.

Faglig forankring og samarbeidspartnere

- Nasjonalt handlingsprogram med retningslinjer for palliasjon i kreftomsorgen.
- Beslutningsprosesser for begrensning av livsforlengende behandling hos alvorlig syke og døende.
- Utviklingssenteret for hjemmetjenester i Åfjord har deltatt i oppbygging og gjennomføring av prosjektet.
- Kompetansesenteret Lindrende Behandling ved St. Olavs Hospital HF har hatt en rådgivende rolle
- Samarbeid med leger i alle seks kommuner.
- Ressursgrupper av fagsykepleiere og tilsynsleger/sykehjemsleger i hver kommune.
- Samarbeid med Kreftklinik i Rissa. Prosjektgruppen takker onkolog Terje Engan fra Kreftklinikken i Rissa for veiledning underveis med sin fagkunnskap. Med hans lange erfaring med undervisning og veiledning innen kreftomsorgen på Fosen har han bidratt til å kvalitetssikre innholdet i kurset.

Prosjektarbeid i 2014 og 2015

For å oppnå prosjektets hovedmål å øke helsepersonellens kompetanse innen lindrende behandling laget den interkommunale prosjektgruppen retningslinjer «Lindring ved livets slutt. Fosen». For å bedre implementere retningslinjer og for å gi helsepersonellkompetanse om forskjellige temaer innen lindrende behandling og omsorg ble det laget et nettbasert kurs i grunnleggende lindrende behandling «Lindring ved livets slutt». Kurset er et obligatorisk kompetansehevende tiltak i alle Fosen – kommuner og ble gjennomført i løpet av det siste prosjektåret.

Gjennomføring av prosjektoppgaver i 2016.

Prosjektoppgaver i 2016

1. Implementering av retningslinjer «Lindring ved livets slutt - Fosen» i deltakerkommunene.
2. Gjennomføring av kompetansehevende tiltak i lindrende behandling i form av et nettbasert kurs i grunnleggende lindrende behandling «Lindring ved livets slutt» i deltakerkommunene.
3. Kompetansekartlegging etter gjennomføring av kursing og evaluering av prosjektets måloppnåelse.

Gjennomføring av prosjektoppgaver

- Kvalitets- og utviklingscenteret UNN HF (tidligere Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin) utformet det nettbaserte kurset «Lindring ved livets slutt. Kurs i grunnleggende lindrende behandling». Kurset er laget av prosjektgruppen med deltakere fra alle Fosen-kommuner. Også alle forelesere som har bidratt til videoundervisning er fagpersoner på Fosen.
Kurset gir en oversikt over palliasjon som fagfelt og fokuserer på de viktigste temaene innen lindrende behandling og omsorg i livets slutfase. Kurset er tiltenkt alle helsearbeidere som jobber med alvorlig syke mennesker med begrenset levetid og kan gjennomføres enten gruppevis eller individuelt. Moduler 1,2 og 3 har alle helsearbeidere som målgruppe. Modul 4 har sykepleiere og leger som målgruppe og temaer gjelder fordypning i lindrende behandling. Kurset er tiltenkt helsearbeidere i Fosen – kommuner, men tilbudet er tilgjengelig og gratis også til helsepersonell fra andre kommuner som har behov for faglig påfyll innen lindrende behandling.
Se kurstilbudet på <http://helsekompetanse.no/lindring-ved-livets-slutt>.
- Helseledere i deltakerkommunene fikk informasjon om kurset og gjennomføringen ble planlagt i alle kommunene i løpet av høst-vinter 2016/2017. Prosjektgruppen foreslo gjennomføring på arbeidsplassene i tverrfaglige grupper av 10 - 15 ansatte og på tvers av avdelinger med en av ressurspersonene som veileder. Ressurspersoner i kommunene sørget for at både ledere og ansatte fikk tilstrekkelig informasjon om kurset og at de fleste deltok i gruppeundervisning. For de som ikke kunne delta i

gruppeundervisning var det mulig å gjennomføre kurset individuelt i fritid ved å se på undervisningsvideoer samt ved å lese fagtekst og anbefalte faglitteratur. For å få kursbeviset måtte alle som tok kurset logge seg på kursets nettside individuelt og ta kursprøven. Det var opp til hver enkelt kommune å bestemme hvordan kurset skulle gjennomføres i deres kommune. Ressurspersoner veiledet kursing som en del av prosjektarbeid og fikk dekket sitt arbeid fra prosjektmidler. Ledere i kommuner sørget for at deres ansatte fikk mulighet til å delta i undervisning og få det kompetanseløftet som prosjektet hadde som mål.

- Retningslinjer «Lindring ved livets slutt - Fosen» er tatt i bruk i alle deltakerkommuner. Ressurspersonene i deltakerkommunene har ansvar for å følge opp implementeringen av retningslinjer i sine kommuner.
- Kompetansekartlegging i form av spørreundersøkelse ble gjennomført etter at ansatte hadde tatt kurset i grunnleggende lindrende behandling i kommunene. De svarte på samme spørsmålene som før prosjektstartet og ble forespurt om å vurdere sine kunnskaper i 12 områder. Svarene ble analysert for å evaluere eventuell utvikling i ansattes kompetansenivå innen lindrende behandling. (se vedlegg 1)
- Prosjektlederen presenterte prosjektets innhold til kollegaer i Sør-Trøndelag på fagdag i kreftomsorg og lindrende behandling på Brekstad, i oktober 2015. På fagdagen i oktober 2016 i Trondheim ga prosjektlederen veiledning i bruk av kurs «Lindring ved livets slutt». Det har kommet positive tilbakemeldinger fra flere kommuner i Sør-Trøndelag (Meldal, Trondheim) og i Nordland (Bodø, Tromsø) at kurset har vist seg å være et nyttig verktøy i kompetanseheving innen lindrende behandling også utenfor Fosen.

Evaluering av prosjektets måloppnåelse

Prosjektets hovedmål var å øke kompetansen til helsearbeidere innen lindrende behandling. Innen prosjektets rammer ga vi undervisning i lindrende behandling og omsorg til de fleste sykepleiere og helsefagarbeidere i deltakerkommuner. Vi var ikke sikker på om vi kunne oppnå 100 % deltakelse på grunn av forskjellige ansettelsesforhold, permisjoner og sykefravær. Derfor hadde vi som mer realistisk mål en 80 % deltakelse i alle kommuner. Som overraskelse oppnådde vi deltakelse mellom 90% og 100 % i alle Fosen - kommuner.

Oversikt over helsepersonell på Fosen (noe forandret siden 2014)

Kommune	Enhet	Stilling	Antall ansatte
Bjugn	Hjemmetjeneste	Helsefagarbeider	20
	Hjemmetjeneste	Sykepleier	11
	Sykeheim	Helsefagarbeider	45
	Sykeheim	Sykepleier	16
Leksvik	Hjemmetjeneste	Helsefagarbeider	17
	Hjemmetjeneste	Sykepleier	12
	Sykeheim	Helsefagarbeider	38
	Sykeheim	Sykepleier	12
Rissa	Hjemmetjeneste	Helsefagarbeider	42
	Hjemmetjeneste	Sykepleier	20
	Sykeheim	Helsefagarbeider	41
	Sykeheim	Sykepleier	15
Roan	Hjemmetjeneste	Helsefagarbeider	10
	Hjemmetjeneste	Sykepleier	5
	Sykeheim	Helsefagarbeider	14
	Sykeheim	Sykepleier	5
Ørland	Hjemmetjeneste	Helsefagarbeider	12
	Hjemmetjeneste	Sykepleier	7
	Sykeheim	Helsefagarbeider	27
	Sykeheim	Sykepleier	15
	DMS	Helsefagarbeider	5
	DMS	Sykepleier	13
Åfjord	Hjemmetjeneste	Helsefagarbeider	26

	Hjemmetjeneste	Sykepleier	10
	Sykeheim	Helsefagarbeider	32
	Sykeheim	Sykepleier	20
Sykepleiere			191
Helsefagarbeidere			329

Kurset var et obligatorisk kompetansehevende tiltak i alle Fosen-Kommuner. De fleste faste ansatte, faste vikarer og lærlinger gjennomførte kurset i grupper på arbeidsplasser. De som ikke kunne delta gruppeundervisning tok kurset individuelt og leverte kursbeviset til lederen sin.

Deltakelse i Bjugn: 92 ansatte; Deltakelse i Leksvik: 73 ansatte

Deltakelse i Rissa: 130 ansatte; Deltakelse i Roan: 29 ansatte

Deltakelse i Ørland: 87 ansatte; Deltakelse Åfjord: 88 ansatte

Oppnåelse av planlagte resultatmål og tiltakenes effekt på kvalitetsutvikling i lindrende behandling og omsorg

- Innen prosjektets rammer har **522** helsearbeidere på Fosen fått kompetanseløft i lindrende behandling og omsorg. Tilbakemelding fra deltakerkommuner har vært svært positiv. Ansatte har ment at e-læringskurs i grunnleggende palliasjon har gitt ny informasjon, rettet fokus på forskjellige aktuelle temaer innen fagfeltet og vekket interesse for videre selvutvikling og læring. Ressurspersoner i kommuner har fått god erfaring i veiledning. Gruppeundervisning ved hjelp av et e-læringsprogram med felles refleksjonsoppgaver har vist seg å være en effektiv form av læring på arbeidsplassen.
- Vi mener at prosjektarbeid har rettet fokus mot tverrfaglig samarbeid, kommunikasjon mellom helsepersonell og pasient/pårørende samt kunnskapsbasert praksis. Vi mener at gjennomførte kompetansehevende tiltak har ført til bedre lindrende omsorg på Fosen.

På den vedlagte grafiske fremstillingen vises kompetansestatus for ansatte før og etter prosjektperioden. (se vedlegg 1)

- Retningslinjer i lindrende behandling ble tatt i bruk etter gjennomføring av undervisningsopplegg for alle helsearbeidere. På den måten er retningslinjene ikke bare et formelt dokument, men et verktøy som alle forstår, kan bruke og føler eierforhold til.
- Ressurspersoner i kommuner skal etter prosjektslutt jobbe selvstendig med fokus på de målområdene som er vektlagt i prosjektperioden. Direkte pasientkontakt, planlegging, samt rådgiving og internundervisning vil være sentrale oppgaver.
- Nettbasert fagnett «Kreftomsorg og lindrende behandling» som ble etablert for å forenkle interkommunal kommunikasjon mellom ressurspersoner i kommuner gjennom prosjektarbeidet skal fortsatt være en viktig kompetansekilde og kommunikasjonsarena for fagpersoner innen lindrende behandling. Det planlegges ett fysisk nettverksmøte årlig samt kontinuerlig nettbasert fagutviklingsarbeid med samkjørte fokusområder.
- Vi har fått en god erfaring med interkommunalt prosjektarbeid. Vi mener at samarbeid, erfaringsveksling og en felles kompetanseplan er en viktig del på veien til standardisering av rutiner samt etablering av mer robuste fagmiljøer i regionen.

Evaluering av gjennomførte kompetansehevede tiltak

Målet med e-læringskurs i grunnleggende lindrende behandling var å kunne gi basiskompetanse i lindrende behandling til alle ansattgrupper. Det er vanskelig å lage et kurs som er like matnyttig for alle, både spesialsykepleiere med mye kunnskap og f. eks. de omsorgsarbeidere som har kortere arbeidserfaring eller ufaglærte som ikke har tatt helsefaglig grunnutdanning. Derfor har tilbakemeldinger etter kursing også vært forskjellige og det har vært utfordrende å tolke svarene til spørreundersøkelsen, spesielt i etterkant av prosjektperioden. De fleste tilbakemeldingene har vært positive. Mange mente at de hadde fått mye ny informasjon. Mange sykepleiere mente at det var svært nyttig å gå gjennom temaene på nytt og friske opp kunnskap de hadde fra før. De fleste mente at refleksjonsoppgaver var svært nyttige og det kunne ha vært enda mer praktiske oppgaver.

Det er tydelig at deltakere fort kan føle seg altfor passive når de må ta inn mye teoretisk kunnskap og følge med mange videoforelesninger. Praktiske oppgaver derimot aktiviserer deltakere og stimulerer til bruk av kunnskap som de har fått gjennom erfaringsveksling og diskusjoner med kollegaer.

Kurset ble svært godt mottatt av både deltakere og ledere. Prosjektgruppen mener at hovedmålet til prosjektet er oppnådd og helsepersonellet på Fosen har fått kompetanseløft i lindrende behandling.

Prosjektet «Kompetansehevende tiltak i lindrende behandling og omsorg ved livets slutt på Fosen» hadde fokus på kunnskap om lindring og omsorg til pasienter med alvorlig sykdom i livets siste fase. Det finnes mange sykdomstilstander hvor behandlingsmål ikke er helbredelse, men derimot lindring av symptomer og stabilisering av tilstanden, slike som f. eks. hjertesvikt, hjerneslag, KOLS og flere kreftsykdommer. Lindrende fase kan i slike tilfeller vare i flere år og pasienter er i større eller mindre grad avhengig av kompetent helsepersonell. Livet med slike sykdommer kan være preget av et gradvis reduserende funksjonsnivå, episoder med akutt forverring av tilstanden samt angst og sosial isolasjon som alt fører til nedsatt livskvalitet.

Etter å ha avsluttet prosjekt hvor helsearbeidere fikk kompetanseløft og oppfriskning av kunnskap i lindring og omsorg i pasientens siste levetid har vi tanker om å fortsette med kompetansearbeid hos helsearbeidere på Fosen. Vi kan konkludere med et stort behov for kompetanseløft for helsearbeidere som jobber med pasientgrupper som trenger lindrende behandling og omsorg samt rehabilitering eller vedlikehold av funksjonsnivå over flere år. Slike pasienter kan lett bli «svingdør-pasienter» på sykehusene. Vi ser dette som et problem som bør få fokus framover.

Vedlegg 1: Spørreundersøkelse og kompetansekartlegging 2017

Vedlegg 2: Spørreskjema brukt i spørreundersøkelser i 2014 og 2017